

TÜRKİYE EKONOMİSİ

İstikrara Doğru

Temmuz 2003

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI

Genel Çerçeve

Türkiye;

- ✓ Doğu Avrupa, Karadeniz Havzası, Ortadoğu ve Balkanlar'ın en büyük ekonomisi,
- ✓ Gelişmekte olan ülkeler içinde yedinci büyük ekonomi,
- ✓ Avrupa Birliği'nin altıncı büyük ticaret ortağı,
- ✓ 1980'den beri serbest kambiyo rejimi uygulaması,
- ✓ Stratejik coğrafi konum,
- ✓ Dinamik ve tecrübeli özel sektör,
- ✓ Genç nüfus, nitelikli ve verimli işgücü;
 - ❖ Dünyanın en çalışkan ikinci halkı: Erkeklerin yaklaşık yüzde 90'ı, kadınların yüzde 80'i haftada 40 saatten fazla çalışmaktadır* .

- Ancak; Türkiye, doğrudan yabancı yatırımları çekmede kendinden bekleneni gösterememiş ve söz konusu yatırımlar, ülkenin ekonomik büyüklüğüne göre oldukça düşük seviyelerde kalmıştır.

"Türkiye'nin durumu için kolay bir izah yoktur; yatırımcılar ülke hakkında olumlu konuşmakta ancak bu söylem, doğrudan yabancı yatırım akışı ile desteklenmemektedir."

* Kaynak: Uluslararası Çalışma Örgütü

Michalet, C-A., 1997. Dünya Bankası'nın, çok uluslu şirketlerin Orta ve Doğu Avrupa'yı doğrudan yabancı yatırım ortamı olarak algılamalarına dair yaptığı anket

Genel Çerçeve

Gelişmekte olan ülkelere yapılan yabancı yatırımın dağılımını belirleyen üç temel unsur vardır :

Ekonomik İstikrar

- ✓ Fiyat istikrarı
- ✓ Sağlıklı makro ekonomik ortam

İyi Yönetişim

- ✓ İyi kurumlar
- ✓ Piyasa ekonomisi

Siyasi İstikrar

- ✓ Siyasal olarak güçlü hükümet
- ✓ Uzun vadeli politikalar

**Uygun
Yatırım
Ortamı**

- Bu çerçevede, Türkiye'nin ekonomik ve siyasi manzarasında yer alan iki temel olay, yatırım ortamını derinden etkileyerek önemli derecede değiştirecektir;

- ✓ Uygulanmakta olan ekonomik program
- ✓ Avrupa Birliği'ne üyelik süreci

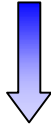
Genel Çerçeve

Uygulanmakta Olan Ekonomik Program

Uygulanmakta olan ekonomik programın iki temel dayanağı vardır:

Makro Ekonomik İstikrar

- Yüksek ve sürdürülebilir büyüme
- Fiyat istikrarı

İyi Yönetişim

- İyi kurumlar
- Piyasa ekonomisi

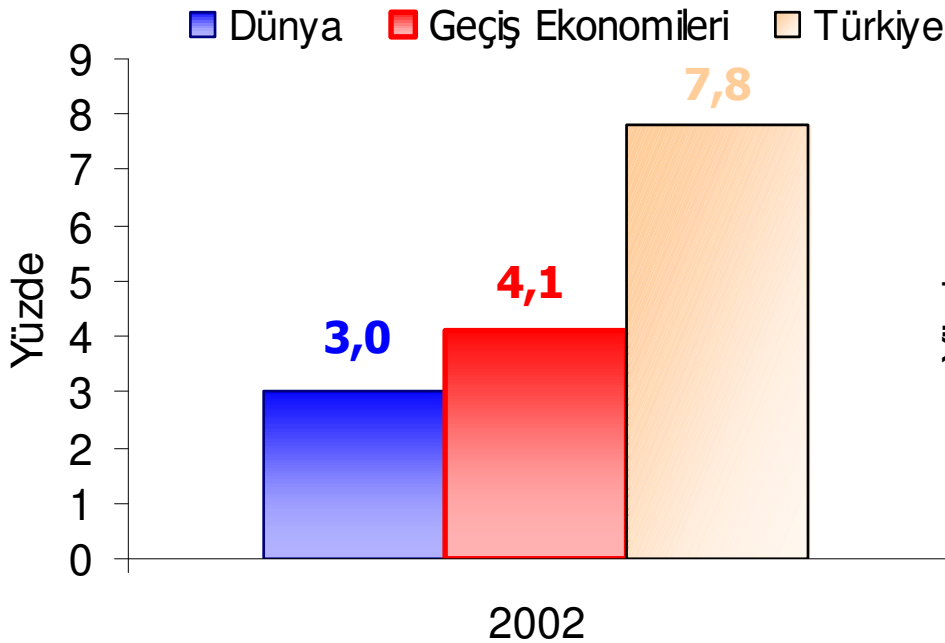

MAKRO EKONOMİK İSTİKRAR

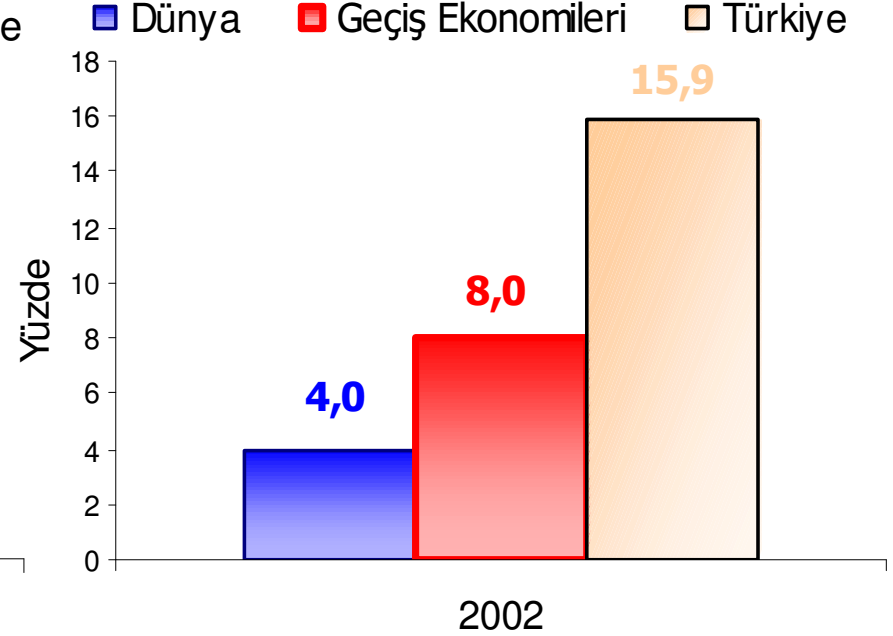
Yüksek ve Sürdürülebilir Büyüme

- Türkiye, 2002 yılında yüzde **7,8** büyüme oranı ile gelişmekte olan ülkelerin büyümelerinin ortalamasının iki katından fazla büyümüştür. Nasıl oldu?
Kronik enflasyon ortamında, sıkı para ve maliye politikaları büyümenin köstekleyicisi değil destekleyicisidir.
- 2002 yılında, Türkiye'nin en büyük ticaret ortağı olan Avrupa Birliği'ndeki ekonomik daralmaya ve Birlik ülkelerinin ithalatında yüzde 0,5 oranında düşüşe rağmen, Türkiye'nin toplam ihracatı yüzde **15,9**, Avrupa Birliği'ne olan ihracatı ise yüzde **13,7** oranında artış göstermiştir.

Büyüme

İhracat

Kaynak: IMF, TCMB

Büyüme ortalaması medyan olarak hesaplanmıştır.

Büyüme - Görünüm

Türkiye'nin 2002 yılında ekonomik büyümede gösterdiği güçlü performans ve kazandığı ivme, 2003 yılında da devam edecektir.

2003 yılı için büyüme öngörüsü yüzde 5'tir.

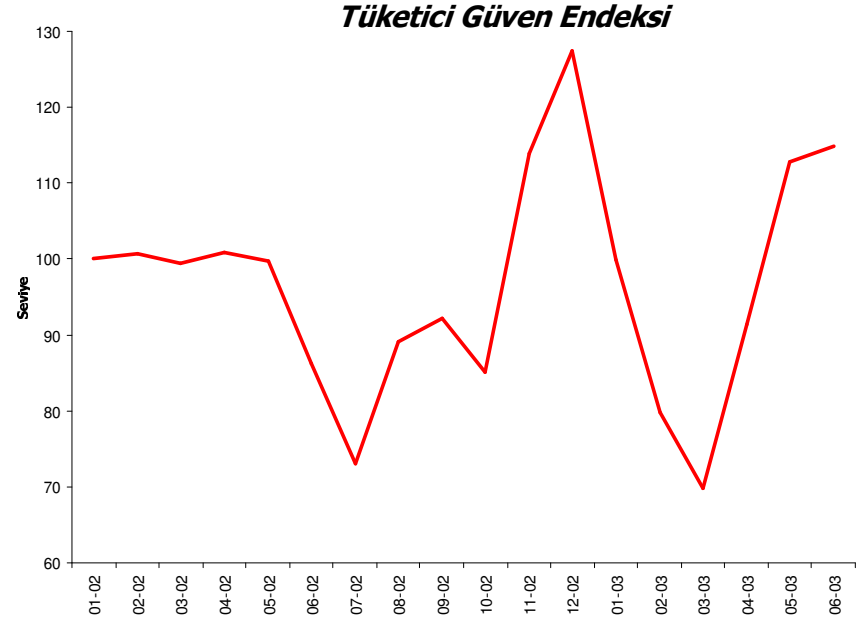
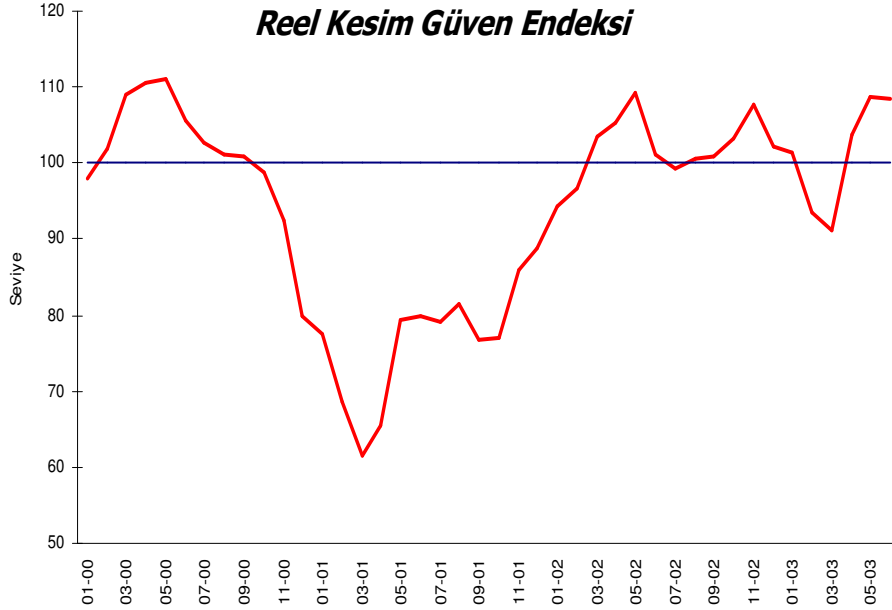
- 2003 yılı birinci çeyreğinde yüzde **7,4** büyüyen Türkiye, Çin'den sonra dünyada **en hızlı büyüyen ikinci ülkedir.**
- 2003 yılının ilk beş ayında Türkiye'nin ihracatı yüzde **30,1** artarak rekor seviyeye ulaşmış, Avrupa Birliği ülkelerine yaptığı ihracat ise yüzde **35,9** artış göstermiştir.
- 2003 yılı Mayıs ayında, sanayi üretim endeksi yüzde **4,8** gibi güçlü bir artış göstermiş ve endeks ve önceki yılların aynı ayına göre en yüksek seviyesine ulaşmıştır.

Büyüme - Görünüm

Bekleyişlerde olumlu gelişmeler görülmektedir.

- RKGE Mayıs ayında son altı ayın en yüksek değerine ulaşmış, Haziran ayında da bu seviyesini korumuştur.

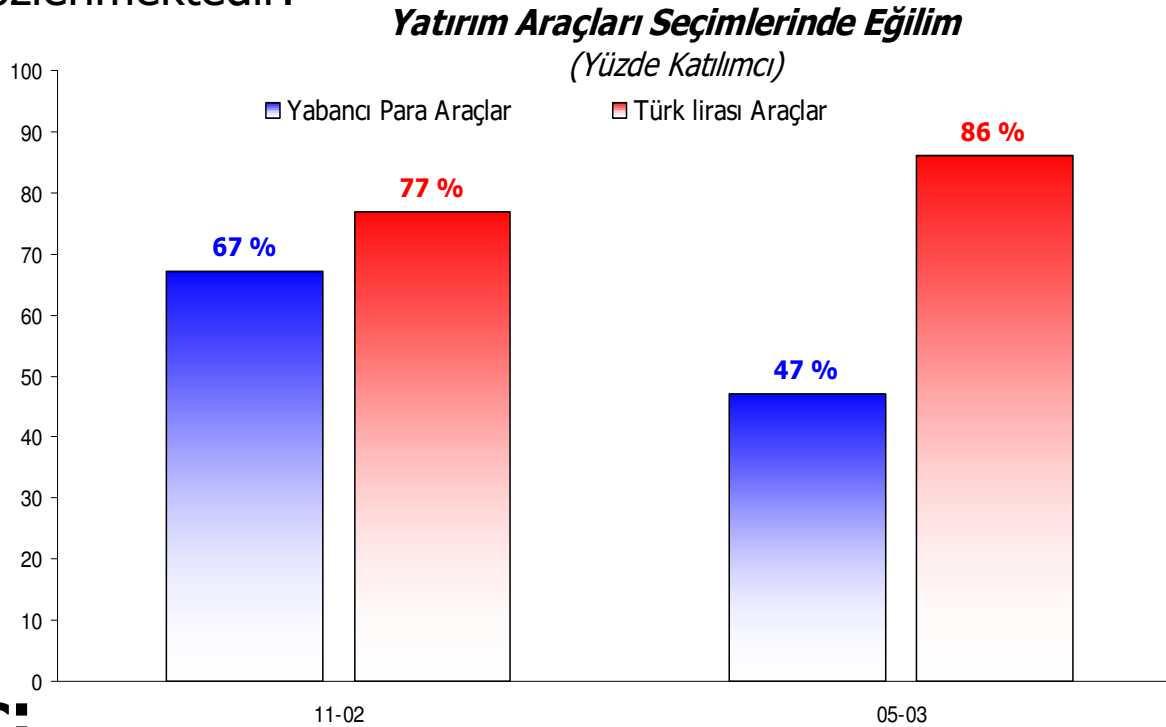
- TGE son üç ayda hızlı bir yükseliş göstermiştir.
- Endeksin Haziran ayı değeri, seçimlerden bu yana kaydedilen en yüksek ikinci değerdir.

Kaynak: CNBC-E

Büyüme - Görünüm

- Bekleyleşlerde görülen olumlu gelişmeler ve gerek Türk lirası gerekse döviz piyasalarında oluşan görelî istikrar ortamı ile birlikte, bireylerin portföy tercihlerinde yabancı para yatırım araçlarından Türk lirası yatırım araçlarına doğru güçlü bir eğilim gözlenmektedir.

Sonuç:

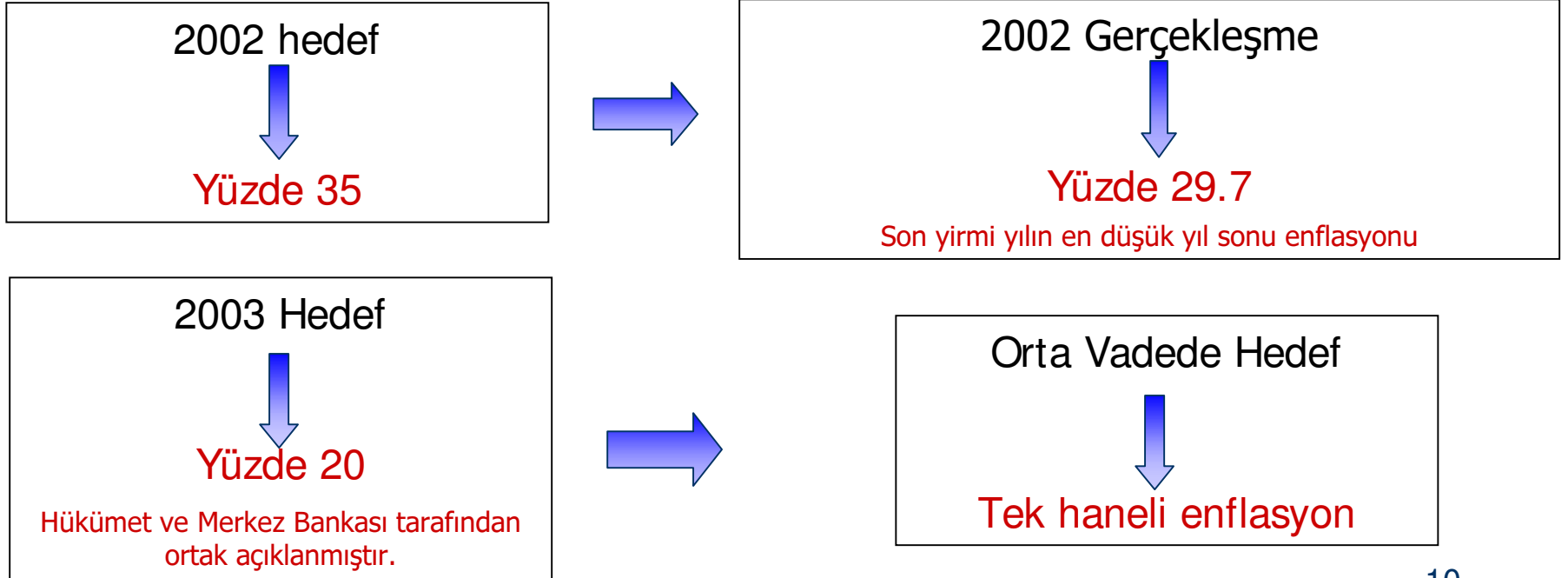
2003 yılı için yüzde 5 büyüme öngörüsünün gerçekleşmemesi için bir sebep yoktur. Türkiye, **yüksek ve sürdürülebilir büyüme** hızına erişme yolunda ilerlemektedir.

Enflasyon

Türkiye'nin yatırım ortamı açısından zayıf rekabet gücünü açıklayan temel etken, kronik enflasyondur.

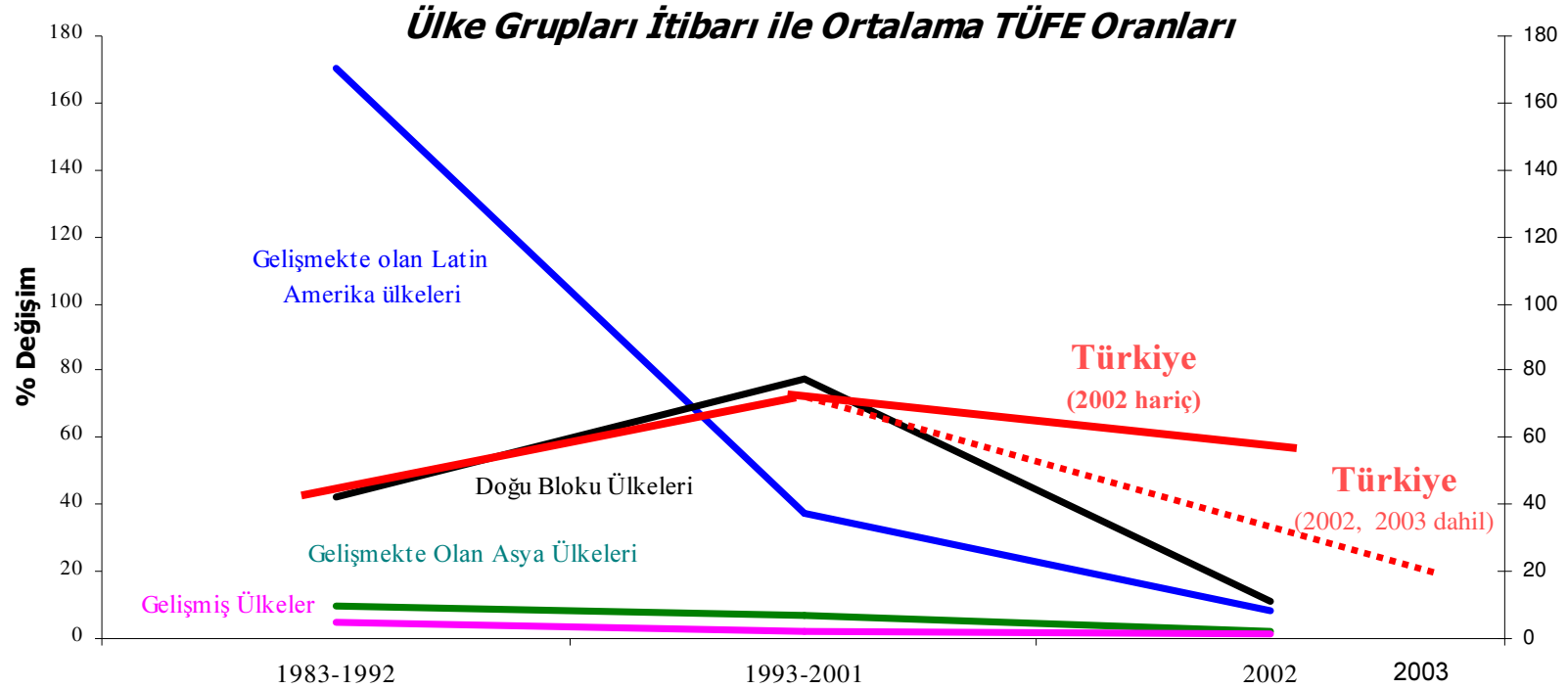
- Fiyat istikrarının, Türkiye'de ekonomik istikrarın **olmazsa olmaz önkoşulu** olduğu, bugün artık genel olarak kabul edilmektedir.
- Merkez Bankası'nın **temel hedefi fiyat istikrarını sağlamak ve sürdürmektir.**
- **Finansal istikrar**, enflasyon üzerindeki etkisinden dolayı gözetilmesi gereken **destekleyici amaçtır.**

Dalgalı kur rejiminin Merkez Bankası'nın finansal istikrar çabalarını ne kadar kolaylaştırdığı Irak Savaşı sırasında görülmüştür.

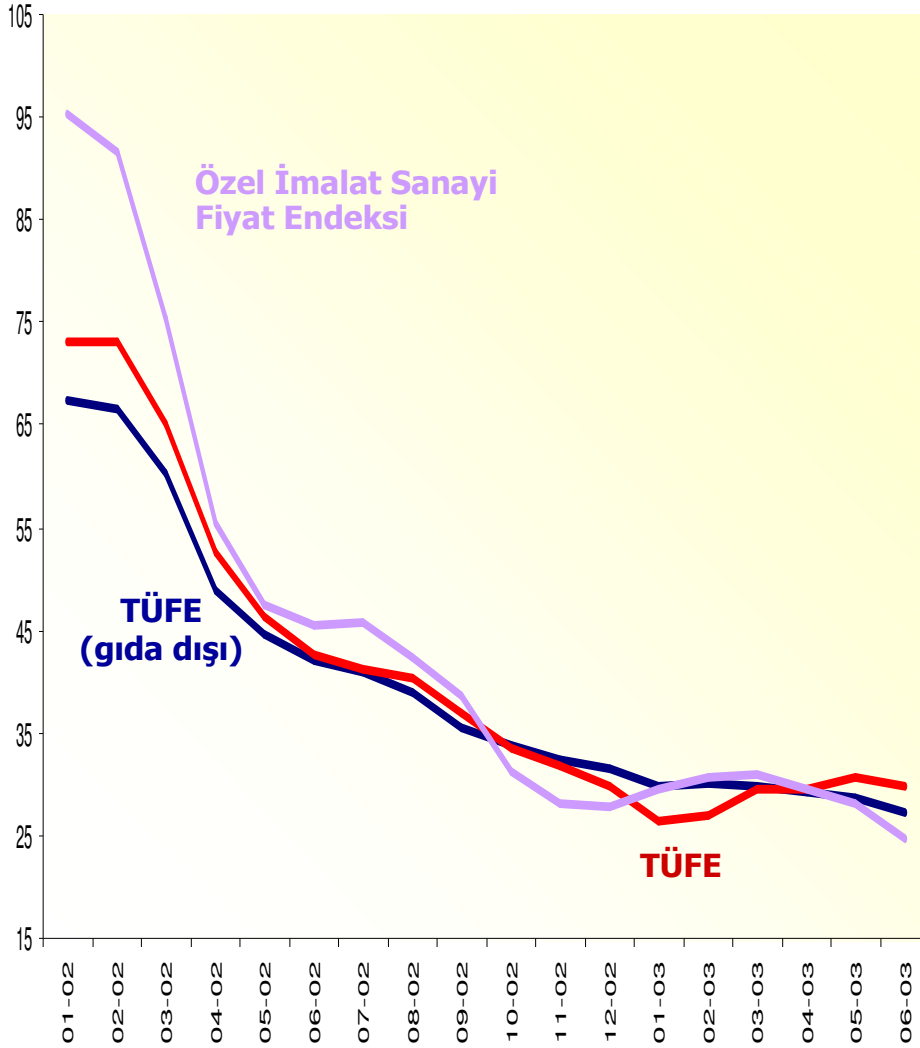
Enflasyon

Uygulanmakta olan ekonomik program sonucunda enflasyonda görülen düşüş, Türkiye'nin dünya ekonomisiyle bütünleşmesine nihayet katkıda bulunmaktadır.

Enflasyon

Enflasyon düşüş eğilimine 2003 yılında da devam etmiştir.

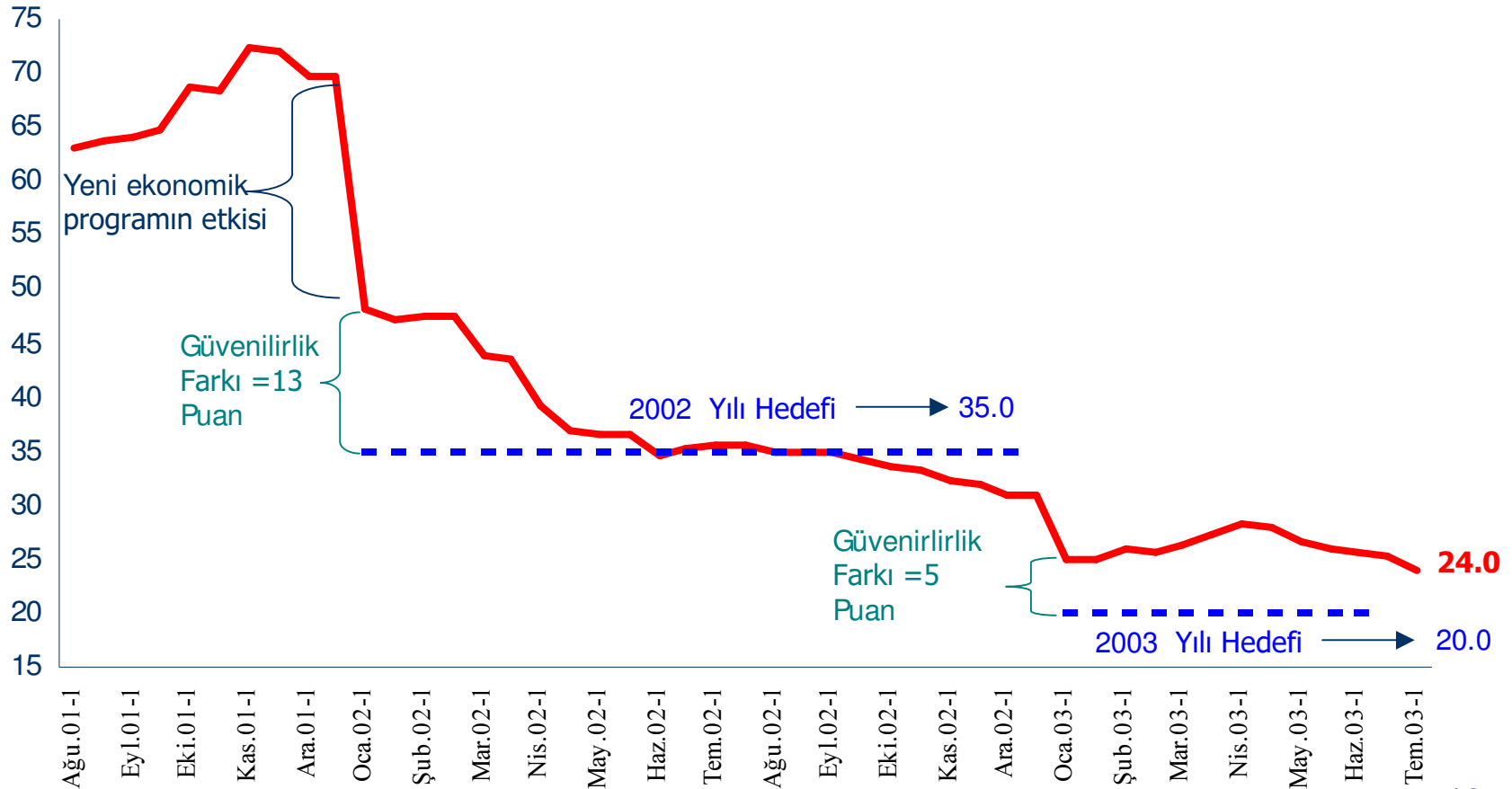

- ✓ Tüketici fiyatları (TÜFE) yılın ilk altı ayında kümülatif yüzde 12 oranında artarken, **gıda dışı TÜFE yüzde 10.8 oranında artmıştır.**
- ✓ Haziran ayında toptan eşya fiyatları (TEFE) ve TÜFE Türkiye'nin **enflasyon tarihinde ilk kez** birlikte düşüş göstermiştir.
- ✓ Haziran ayında TÜFE yüzde **0.2'lik** düşüşle **1990'dan beri ilk kez** azalmıştır.
- ✓ Gıda dışı TÜFE, uygulanan program dahilinde sürekli düşüş eğilimi göstermektedir.
- ✓ **Mayıs ayında yüzde 0.6 oranında düşüşle 1987 Haziran ayından beri** ilk kez azalan TEFE, **Haziran ayında da yüzde 1.9 oranında azalmıştır.**
- ✓ Özel imalat sanayi fiyatlarındaki artış da enflasyondaki temel eğilimin göstergesi olarak sürekli azalma göstermektedir.
- ✓ Özel imalat sanayi fiyatlarında **Haziran ayında** gerçekleşen **yüzde 0.2'lik artış, 1982'den beri en düşük** artış olmuştur.

Yıl Sonu Enflasyon Bekleyişleri (Tüketici Fiyatları)

Enflasyon bekleyişleri enflasyon hedefine kademeli olarak yaklaşmaktadır.

- 2002 yılı başında enflasyon hedefi yüzde 35 iken, güvenilirlik farkı yüzde 13 idi.
- 2003 yılı başında ise yüzde 20'lik enflasyon hedefiyle beraber, güvenilirlik farkı da yüzde 5'e inmiştir.

Enflasyon – Görünüm

Enflasyonun gelecekte izleyeceği seyir aşağıdaki gelişmelere bağlıdır:

- ✓ 2003 bütçesindeki ek tedbirlerle, mali disiplinin tavizsiz sürdürülmesi,
- ✓ **Yapısal reformların** kararlılıkla **uygulanması**,
- ✓ **Geçmiş** enflasyona **endeksli** fiyatlama davranışlarının ortadan kalkması,
- ✓ **Kamu fiyat ayarlamaları** ve **gelirler politikalarının hedeflenen enflasyona** uyumlu bir şekilde devam etmesi,
- ✓ Belirsizliklerin ortadan kalkması ve güven artışına bağlı olarak ortaya çıkabilecek **iç talepteki artışın**, özel kesimce **kar marjını artıracak** bir **fırsat** olarak **görülmemesi**.

% 20 enflasyon hedefi tutacaktır:

- Belirgin azalma yılın ikinci döneminde görülecektir.
- Gıda fiyatlarındaki artış bir risktir; ancak, tarım fiyatları cesaret vericidir.
- Ancak, petrol ve enerji fiyatları hedef için her zaman bir risktir.

Kısa Vadeli Faiz Oranları

Politika aracı

Kısa vadeli faiz oranları

Kararlar nasıl alınır?

Sadece gelecekteki enflasyon

- Merkez Bankası, kısa vadeli faiz oranları ile ilgili kararlarını enflasyonun gelecekte izleyeceği seyrin enflasyon hedefi ile uyumunu gözetererek almaktadır.

Gelecekteki enflasyonu öngörebilmek için nelere bakılır?

- ✓ Enflasyon bekleyiş anketleri ve Merkez Bankası'nın içsel enflasyon tahminleri,
- ✓ Kamu ve özel sektörün fiyatlama davranışları,
- ✓ Döviz kurları ve ödemeler dengesi,
- ✓ Ücretler, istihdam ve işgücü birim maliyetleri,
- ✓ Toplam arz ve talep,
 - ❖ Maliye politikası göstergeleri,
 - ❖ Parasal göstergeler ve kredi büyüklükleri,
- ✓ Dış ekonomik gelişmeler.

Döviz Kuru Politikası

Temel varsayım: **dalgalı kur rejimi**

- Döviz kurlarının **düzeyini ekonominin temelleri, uygulanan ekonomik program ve beklentiler** belirler.
- Merkez Bankası, dalgalı kur rejimi altında döviz kurunda görülebilecek **aşırı oynaklıklara, fiyat istikrarı** hedefini **tehlikeye** attığı ölçüde, her iki yönde de **şeffaf** ve **sınırlı** bir şekilde müdahale edebilir.
- Müdahaleler **uyarılar, duyurular ve denetimler** şeklinde de yapılabilir.

Döviz Kuru Politikası

Uygulanan programa güvenin artmasına paralel olarak aşağıdaki sürecin gerçekleşmesi program kapsamında **beklenen bir gelişmedir.**

Olumlu Döngü

- ✓ Ters Para İkamesi
- ✓ Sermaye girişinde artış bekleyişi

Döviz arz fazlası
↓
Kur üzerinde baskı

Kısa vadeli faiz oranları sadece enflasyon öngörüsü doğrultusunda düşürülmektedir; o halde

↓
Döviz arz fazlasının dalgalı kur rejimi ile tutarlı şeffaf politikalarla sterilize edilmesi en iyi çözümdür.

- Merkez Bankası, Türk lirasına geçiş ve ödemeler dengesi bekleyişlerindeki gelişmeleri dikkate alarak, rezerv biriktirmek amacı ile, 6 Mayıs 2003 tarihinde Döviz Alım İhalelerine tekrar başlamıştır.
- Dalgalı kur rejimi altında Merkez Bankası, **vadeli işlemler piyasasının** ve **riskten korunma (hedging) araçlarının** geliştirilmesine çok büyük önem vermektedir.

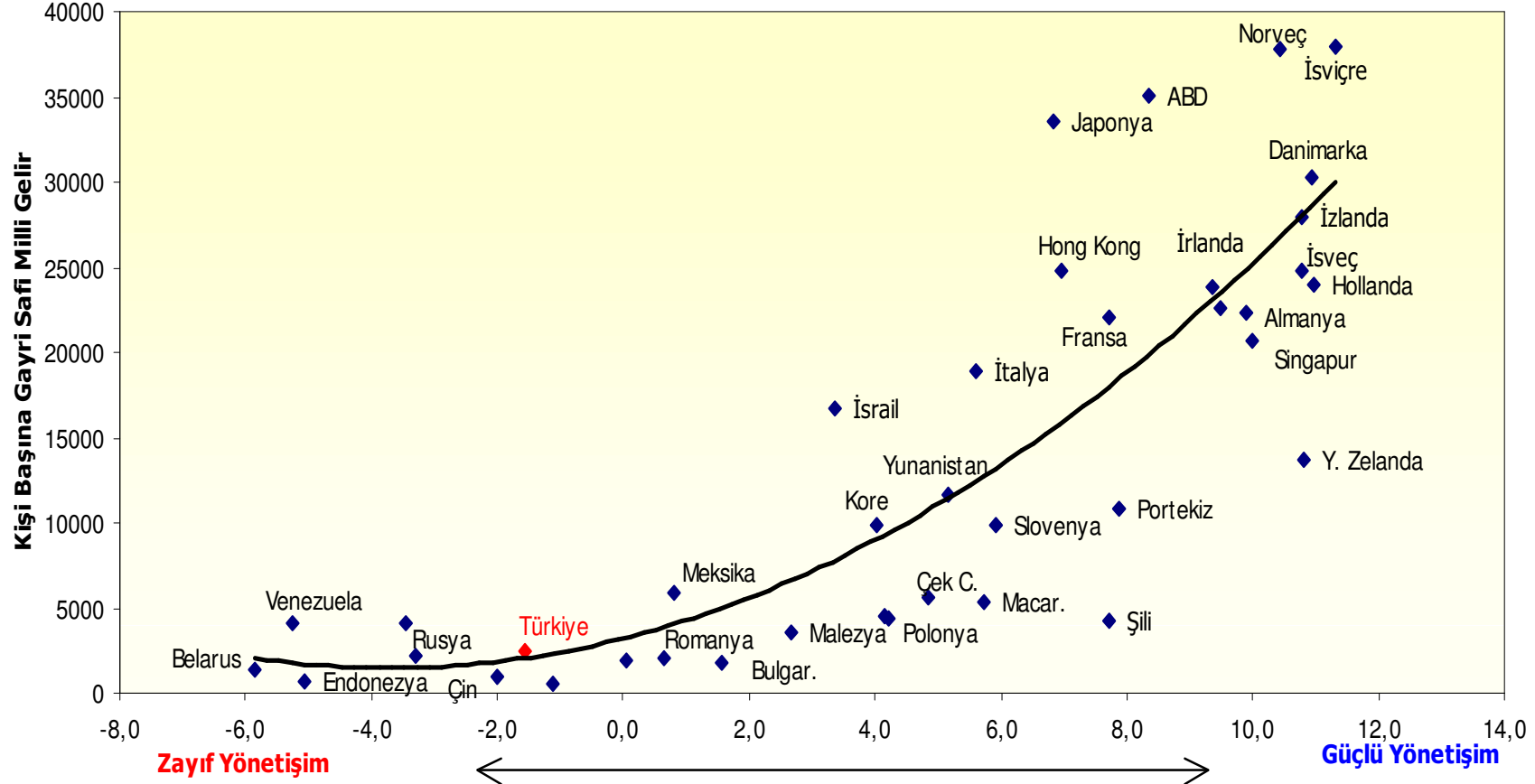
İYİ YÖNETİŞİM

(GOOD GOVERNANCE)

İyi Yönetişim

İyi yönetim, güçlü ekonomik performansa ulaşmanın ön şartı ve ekonomiye yatırımları çekmek için hayati bir unsurdur.

**Ekonomik Performans ve Yönetişim
(2002)**

İyi Yönetişim

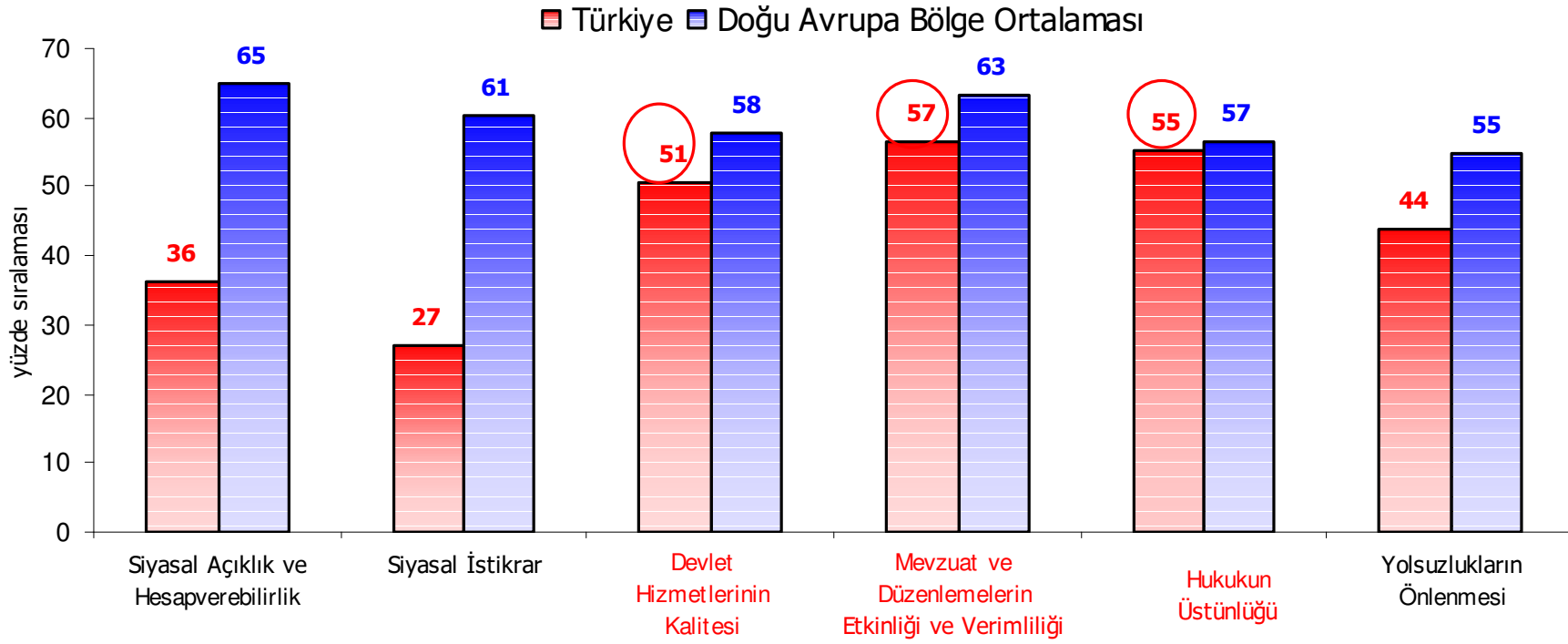
Daha iyi bir yatırım ortamının sağlanmasının aşağıdaki yönetim göstergelerine bağlı olduğu genel olarak kabul edilmektedir:

- ✓ Siyasal açıklık ve hesapverebilirlik,
- ✓ Siyasal istikrar,
- ✓ Devlet hizmetlerinin kalitesi,
- ✓ Mevzuat ve düzenlemelerin etkinliği ve verimliliği,
- ✓ Yolsuzlukların önlenmesi,
- ✓ Hukukun üstünlüğü:
 - ❖ Türkiye’de hukukun üstünlüğünün, sadece Şili seviyesine çıkması doğrudan yabancı yatırımların yüzde 40 oranında artmasını,
 - ❖ Hukukun üstünlüğünün düşük seviyeden sadece ortalama seviyeye çıkması ise, kişi başına düşen gelirin yaklaşık dört kat artmasını, sağlayabilecektir.*

İyi Yönetişim

- 2002 itibariyle, Türkiye yönetim göstergeleri açısından iyi bir performans gösterememiştir. Türkiye yalnızca üç göstergede çok az farkla, dünya ortalamasının üzerinde kalabilmiştir.
- Doğu Avrupa ülkeleri ile karşılaştırıldığında ise Türkiye, tüm göstergelerde, daha kötü performans sergilemektedir.

Yönetişim Göstergeleri (199 ülke)

İyi Yönetişim

Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ile Türkiye, geri döndürülemez bir yapısal değişim sürecine girmiştir.

- Uygulanmakta olan ekonomik program çerçevesinde Türkiye, **yönetişim göstergelerini geliştirmeye yönelik** büyük çaba göstermektedir.
- Bu yapısal dönüşüm sonucunda:
 - ✓ Hem kamu hem de özel sektörde iyi yönetim sağlanacaktır:
 - ❖ **İyi kurumların** kurulması
 - ❖ **Piyasa ekonomisinin** altyapısının geliştirilmesi.

Türkiye'nin ekonomik performansı
üzerinde olumlu etki

Tüm yatırımcılar için Türkiye'deki yatırım
ortamının rekabet gücünün artması

İyi Yönetişim

Buna bağlı olarak, Avrupa Birliği'ne giriş süreci de, reformların gerçekleştirilmesini hızlandıran bir etkidir.

- Avrupa Birliği yolunda gerçekleştirilen ekonomik reformlar iki önemli bileşenden oluşmaktadır:
 - ✓ Kurumsal yapıların Avrupa Birliği'ne yaklaştırılması
 - ✓ Yasa ve usüllerin Avrupa Birliği yasaları ile uyumu
- Avrupa Birliği'ne giriş sürecinin bu iki önemli bileşeni, Türkiye'de iyi yönetişimin tesisini desteklemekte ve bu sayede, yatırım ortamının iyileşmesine oldukça önemli katkı yapmaktadır.

İyi Yönetişim

İyi Kurumlar

Doğru politikalar, güçlü kurumlar olmaz ise gerçek potansiyellerine ulaşamazlar.

- Makro ekonomik performans sadece doğru politikalara bağlı değildir; aynı zamanda şeffaf ve hesapverebilir **“iyi kurumların”** varlığını da gerektirmektedir.
 - ✓ Bir ülkenin kurumsal kalitesinde gerçekleşecek bir birim iyileşmenin, ülkeye gelen doğrudan yabancı yatırım stokunda yaklaşık yüzde 130'luk bir artış sağlayacağı hesaplanmaktadır. *
- Bu kapsamda, **bağımsız Merkez Bankası**, Türkiye'nin iyi yönetim ve iyi kurumlara yönelik olarak gerçekleştirdiği yapısal dönüşümün temel taşıdır.
- Bu dönüşüm, mevcut **bağımsız düzenleyici kurum ve kurulları** ve işleyişleri ile ilgili düzenlemeleri de kapsamaktadır;
 - ✓ Sermaye Piyasası Kurulu,
 - ✓ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu,
 - ✓ Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu,
 - ✓ Telekomünikasyon Kurumu,
 - ✓ Rekabet Kurumu,
 - ✓ Radyo ve Televizyon Üst Kurulu,
 - ✓ Kamu İhale Kurulu,
 - ✓ Tütün, Tütün Mamülleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurumu,
 - ✓ Şeker Kurumu

İyi Yönetişim

Yapısal Reformlar

Doğru makro ekonomik politikalar verimliliği artırıcı yapısal reformlarla desteklenirse, ekonomik performans çok daha hızlı bir biçimde iyileşebilecektir.

Türkiye’de, kurumsal düzenleme ve doğru makro ekonomik politikaların yanı sıra, ekonomik istikrarı hedefleyen ve piyasa ekonomisinin gelişmesini destekleyen çok sayıda yapısal reform tamamlanmış ya da tamamlanmak üzeredir:

● **Kamu sektörü reformları:**

- ✓ Merkez Bankası Yasası
- ✓ Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanun
- ✓ Kamu Mali Yönetim ve Mali Kontrol Yasası
- ✓ İcra ve İflas Kanunu
- ✓ Saydamlığın Artırılması ve Kamuda Etkin Yönetimin Geliştirilmesi Eylem Planı
- ✓ Vergi Kimlik Numarası Yasası
- ✓ Web Tabanlı Saymanlık Otomasyon Projesi
- ✓ Hazine Garantili Ödemelerin Sistemik Olarak Açıklanması

İyi Yönetişim

Yapısal Reformlar

● **Bankacılık sektörü reformları:**

Kamu Bankaları,

- ✓ Görev zararlarının tasfiyesi
- ✓ Sermaye yapılarının güçlendirilmesine yönelik kaynak aktarımı
- ✓ Operasyonel yeniden yapılanma

TMSF Bankaları

- ✓ Birleşme ve satışlar
- ✓ Mevduat ve sermaye destekleri
- ✓ Operasyonel yeniden yapılanma

Özel Bankalar

- ✓ Sermaye artırım taahhütleri
- ✓ İç borç takası
- ✓ Yasal değişiklikler
- ✓ Merkez Bankası izleme sistemi
- ✓ İstanbul Yaklaşımı

İyi Yönetişim

Yapısal Reformlar

● **Özel sektörün rolünün güçlendirilmesi:**

- ✓ Özelleştirme
- ✓ Doğrudan Yabancı Yatırım Yasası; Yatırım Promosyon Ajansı
- ✓ Uluslararası Tahkim Kanunu
- ✓ Şeker, Doğal gaz, Telekom, Türk Sivil Havacılık, Enerji Piyasası, Tütün Kanunları ve Sanayi Bölgeleri Hakkında Kanun

● **Sosyal reformlar:**

- ✓ Sosyal Güvenlik Reformu
- ✓ İşsizlik Sigortası Sisteminin Uygulanması
- ✓ Sosyal Güvenlik Kurumunun Kurulması
- ✓ SSK, Bağ-Kur, Türk-İş, Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırımları Sistemi, Özel Emeklilik Sistemini düzenleyen kanunlarda değişiklikler
- ✓ Sosyal Konseyin Kuruluş, Çalışma ve İşleyiş Prensipleri ve Yöntemleri
- ✓ Sosyal Riski Azaltma Projesi

TÜRKİYE EKONOMİSİ

İstikrara Doğru

Temmuz 2003

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI